

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

-

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

-

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

-

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

-

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoj

-

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

-

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Luonnos ruokastrategiaksi koostuu visiosta, neljästä strategisesta päämäärästä alakohtineen sekä viidestä kehitettävästä valmiudesta.

Ruokastrategiaa on selvästi valmisteltu huolellisesti ja laajasti ruokajärjestelmän toimijoita osallistaen. Sen strategiset päämäärät (kannattavuus ja reiluus, huoltovarmuus, luonnon kantokyky sekä ruokakulttuuri ja hyvinvointi) ovat toimintakykyisen ja kestävä ruokajärjestelmän peruspilareita. Ruokastrategiassa tunnistetut strategisten päämäärien alla kuvatut strategiset tavoitteet ovat nekin kaikki kannatettavia ja toivottavia kehityssuuntia. Nykytilan kuvaukset ovat osuvia ja ruokajärjestelmän tärkeimmät haasteet on tunnistettu.

On kuitenkin odotettavaa, että strategia ei kykene poistamaan nykyisten ruokajärjestelmää uhkaavien vakavien ongelmien juurisyitä. Tämä johtuu yhtäältä vision ylimalkaisuudesta, toisaalta

määriteltyjen strategisten päämäärien ja kehitettävien valmiuksien epäsuhdasta. Hyvä visio ratkaisee jonkin yhteiskunnallisen ongelmakokonaisuuden, suuntaan toimintaa kohti ”kuvaksi” muutettavaa tulevaisuutta, sisältää kannustimet tavoitetilan saavuttamiseksi ja osin sen myötä innostaa toimimaan sen suunnassa sekä oikeuttaa tavoitetilaa edistävän toiminnan.

Nykyisen visiomuotoilun suurimpia ongelmia on runsas ”tyhjien” julistusten, fraasien tai epärealististen sanojen käyttö. Miten ruoka voi olla onnellinen? Voiko Suomesta oikeasti tulla ”maailman johtava”? Voiko teknologia aikuisten oikeasti ratkaista luontokadon? Mikä lisäarvo on ”rohkealla” yhteistyöllä?

Visio ei tarjoa nähdäksemme ensimmäistäkään ratkaisua nykyisen ruokajärjestelmän suurimpiin ongelmiin. Maatalousluonnon monimuotoisuus on jatkanut trendinomaista heikentymistä monilla mittareilla (linnut, perhoset, HNVA) vaikka ”uutta teknologiaa” on otettu kiihtyvällä vauhdilla käyttöön. Maatilat pyörittävät 2000-luvun alkuun verrattuna kaksinkertaista liikevaihtoa, mutta niille jäävän maataloustulon ostovoima on pienentynyt – vaikka ”uutta teknologiaa, innovaatioita ja osaamista” on tullut koko ajan enemmän käyttöön. Pelkästään elintarvikelogistiikkaa hoitavan kaupan voitot ovat suuremmat kuin maataloustulo. Maataloustuotanto on edelleen tuontipanoksiin perustuvan ja ilmastonmuutosta edistävän fossiilitalouden kiinteä osa – ja strategian toteutuessa sellaisena jatkaakin – vaikka sillä olisi muita elinkeinoja paremmat edellytykset irtaantua siitä. Esimerkiksi sanaa biokaasu ei ole mainittu asiakirjassa lainkaan.

Elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden kauppataseen alijäämä on kasvanut koko EU-ajan dramaattisesti, vaikka koko ajan on tehty ja tapahtunut niitä asioita, joiden varaan visio rakentuu. Voiko fossiilipanoksilla ja veronmaksajien tuilla tuotettu, kylmäkuljetuksena maailman ääriin maailman suurimpaan ja alhaisella kustannustasolla toimivaan sianlihan tuottajamaahan tapahtuva vienti ratkaista ruokajärjestelmän nykyiset ongelmat – tai yhtäkään niistä?

Monet viljelijän ammatista unelmoivat nuoret haluavat tutkimustemme mukaan viljellä pieniä tiloja, tuottaa lähiruokaa, viljellä monipuolisesti, toimia yhteistyössä ja hoitaa luontoa. Kun asiakirja tarjoaa vain uuteen teknologiaan, kasvuun, vientiin ja osaamiseen (= erikoistumiseen ja yksipuolistumiseen) perustuvaa eli nykyistä hallitsevaa liiketoimintamallia, voi olla, että nykyisiin ongelmiin saadaan vuonna 2040 lisätä ankara pula viljelijöistä ja ehkä ruuastakin, koska kourallinen suurtiloja ei voi tuottaa suomalaisten ruokaa. Esimerkiksi Etelä- ja Pohjois-Savossa vain 23 % viljelijän ammatista unelmoivista 18–30-vuotiaista nuorista haluaa toteuttaa visiossa kuvattua mallia ja 77 % jotain ihan muuta: luonnonhoitopainotteista, pienimuotoista ja perinteistä tai läheisyyteen ja yhteisöllisyyteen perustuvaa maataloutta ja ruokajärjestelmää.

Ydinkysymys onkin: Mikä muuttaa nyt tämän strategiassa tavoitellun, jo vuosikymmeniä vallalla olleen uuteen teknologiaan, innovaatioihin, osaamiseen (plus vientiin) perustuvan toimintamallin vaikutukset päinvastaisiksi entiseen verrattuna 15 vuodessa? Ellei visio sisällä uskottavaa vastausta tähän, se ei voi poistaa ruokajärjestelmän nykyisiä ongelmia vaan pahimmillaan vain syventää niitä.

Silloin päämäärillä ja valmiuksilla ei ole käyttöliittymää visioon, vaan ne jäävät irrallisiksi asioiksi ja toimenpiteiksi, jotka eivät muuta vallitsevia kehityssuuntia.

Visiosta puuttuu siis idea ja juoni – ja sen myötä vaikuttavuus. Onnellinen ruoka ei ole kumpaakaan.

Jos visiossa linjattaisiin esimerkiksi, että vuonna 2040

- Suomen maataloudesta 80 % on siirtynyt uudistavien viljelymenetelmien käyttöön,
- Suomen maatalous on energia-, ravinne- ja rehuomavarainen,
- kolmen suurimman kauppaketjun markkinaosuus elintarvikkeissa on alle 50 %,
- pientiloille, luonnonhoitopainotteisille tiloille ja paikallismarkkinoilla toimiville tiloille on luotu kannattavat liiketoimintamallit,

olisi mahdollista, että merkittävä osa ruokajärjestelmän nykyisistä ongelmista, jatkajaongelmasta ja maaseudun elinvoimaongelmista olisi osittain ratkaistu. Edellä kuvatun tyylinen visio täyttää lausunnon alussa kuvatut hyvän vision tunnusmerkit ja se muuttaisi aidosti ruokajärjestelmää toisin kuin nykyinen versio visiosta. Edellä kuvatun kaltaiseen visioon liitettynä (ja muokattuna) strategian tavoitteet ja päämäärät saisivat myös merkityksen, ja niillä olisi rooli systeemisessä muutoksessa.

Nykymuotoinen visio ja strategia ei nähdäksemme kykene muuttamaan mitään vallitsevista ongelmallisista kehityssuunnista. Nykymuotoinen visio on kompromissina ”kaikkien visio” eikä siksi kenenkään visio.

On peräti harmillista, että visiosta ei ole pyydetty erikseen lausuntoa. Tähän on varmaankin jokin syy. Harmillista on myös se, että lausunto on hajoteltu pieniin osiin mikä antaa ymmärtää, että strategian rakennetta ei ole sen laatijan mielestä tarpeen muuttaa eikä siihen ole mahdollista ottaa kantaa lausunnossa muualla kuin ”muuta kommentoitavaa” osiossa.

Tuomas Kuhmonen

Lausuntoni saa julkaista kaikissa mahdollisissa kanavissa ja alustoissa.